

Vad säger forskningen – om barn till fängslade föräldrar

En forskningsöversikt sammanställd av
Roger Karlsson för RiksBryggan 2007

Det är känt att barn till föräldrar som avtjänar ett fängelsestraff far illa på olika plan. Mindre känt är förhållandet att förälderns fängelsevistelse som sådan kan innebära en förhöjd risk att barnen själva, längre fram i livet kan komma att dömas till ett fängelsestraff.

I en brittisk undersökning framkommer att en förälders fängelsevistelse kan förknippas med att framför allt sönerna längre fram i livet riskerar att själva avtjäna en fängelsedom. Generellt visar undersökningen att barn till intagna är en särskilt utsatt grupp. Där framkommer att en separation orsakad av förälderns fängelsevistelse är svårare att hantera än andra separationer. Separationer orsakade av exempelvis sjukdom eller dödsfall är lättare att förklara än en förälders fängelsedom som omgivningen kan ha svårigheter med att förhålla sig till. Undersökningen visar på att just en fängelsevistelse som oberoende faktor är av betydelse för barnet långt upp i vuxen ålder.

I en liknande undersökning som inkluderar svenska barn till fängslade föräldrar framgår som i den engelska undersökningen att förälderns fängelsevistelse kan orsaka förhöjda risker att barnen kommer att uppleva en svår psykosocial situation. Dock visar det sig att svenska barn inte löper samma risk som i Storbritannien att som unga vuxna eller vuxna komma att verkställa ett eller flera fängelsestraff. Forskarna gör antagandet att detta kommer sig av att Svenska domstolar inte dömer barn och unga lagöverträdare till fängelse samt dömer till lägre straff generellt. Den brittiska undersökningen visar på ett samband mellan längden på förälderns straff och den förhöjda risken att barnet i en framtid själva döms till fängelse. Man menar också att svenska fängelsers relativt milda regim med möjligheter till besök och permissioner samt ett sakligt och fördomsfritt förhållningssätt till brott, straff och lagöverträdare tillsammans med ett väl utbyggt och fungerande välfärdssystem mildrar de skadliga verkningarna för barn till fängslade föräldrar i Sverige.

I en examensuppsats från psykologiska institutionen vid Stockholms universitet där barn till fängslade föräldrar kommit till tals, framkommer att de skillnader i svenska respektive engelska förhållanden som redovisades är sådant som barnen själva anser vara viktigt. Därmed framstår det som ett rimligt antagande att lägre straffsatser, milda fängelseregimer, ett fungerande välfärdssystem, en någorlunda och fördomsfri allmän och offentlig inställning till brott, straff och brottslingar i ett barnperspektiv verkar på två plan. Dels så att de skadliga verkningarna av förälderns fängelsestraff lindras, dels verkar det brottsförebyggande så att barn till fängslade föräldrar löper mindre risk att senare i livet själva bli föremål för lagföring och fängelsestraff. Slutligen argumenteras för att en viss vikt bör läggas vid förhållandet att det oftast är pojkar som senare i livet riskerar att bli lagöverträdare, att anta en kriminell livsstil samt lagföras och dömas till fängelse.

Vetenskapliga undersökningar kring barn som har sina föräldrar intagna i fängelse har inte framstått som ett prioriterat område för forskning eller, för den delen, som ett fält där ens kvalificerat kliniska observationer finns att tillgå i någon större omfattning.

En tvärpolitisk kvinnogrupp i riksdagen lämnade 1996 in en motion där det efterfrågades särskilda åtgärder för barn till fängslade föräldrar samt påpekade att situationen för dessa barn inte uppmärksammades. Som ett svar på denna motion gavs ett gemensamt uppdrag åt Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen att se över förhållandena för barn vars föräldrar är intagna i häkte eller anstalt. Uppdraget resulterade i bland annat, rapporten *"Barn med frihetsberövade föräldrar"*¹ som gav förslag på en rad förändringar i myndigheternas handläggningar, synsätt och praktiska åtgärder på häkten och anstalter. Där påpekades även att kriminalvården i ett *barnperspektiv* grundat på FN:s barnkonvention och med barns bästa i fokus borde underlätta barns kontakter med sina frihetsberövade föräldrar. Utredningen visar också att kunskapen om barn med frihetsberövade föräldrar nationellt såväl som internationellt var av ringa omfattning. Själva rapporten är ett uttryck för detta på så sätt att referenser till tidigare och aktuell forskning är mycket knapp. Dock blev rapporten i sin helhet till en utomordentlig historisk sammanfattning och nulägesanalys. Samtidigt med Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen rapport gav Rädda Barnen ut skriften *"Fångarnas barn"*, sammanställd av journalisten Mie Melin som tecknade en aktuell bild av de barn, vars föräldrar var frihetsberövade, och deras utsatta situation. Där redovisades även att många intagna föräldrar uttryckte ett behov av och en önskan om stöd i föräldraroll och föräldraansvar.²

Detta sammantaget gav upphov till att det, i ett barnperspektiv samt främst från Kriminalvårdsstyrelsens sida, vidtogs en rad åtgärder för att förbättra villkoren för de barn som har sina föräldrar placerade i häkte och anstalt. Besöksmöjligheterna och miljön vid besök kom att förbättras, Föräldra-barnutbildningarna vid Kriminalvårdens kursgård Gruvberget kom att i samverkan med Riksbryggan ges ett strukturerat innehåll samt att kriminalvården utbildade cirka tvåhundra kriminalvårdstjänstemän och verksamma inom lokala Brygganföreningar i att leda föräldrautbildningar på anstalt och häkte. Att människor med en egen erfarenhet av att vara förälder i fängelse eller av att vara barn till en fängslad förälder medverkade och utbildades till föräldragruppledare tillförde en ovärderlig kunskap och kompetens.

Vad gäller föräldrautbildningarna vid häkte och anstalter visar rapporten *"Fångarnas föräldraskap – en utvärdering av föräldrautbildningar inom kriminalvården"* utgiven av kriminalvårdens forskningskommitté på en rad goda utfall. Dock pekar författaren på att barnens egna erfarenheter inte redovisats samt att det saknas och behövs såväl grundforskning som mer avgränsade studier kring barns upplevelser av att en eller båda föräldrarna är frihetsberövade.³

I det följande kommer referat och kommentarer och en avslutande diskussion att avges avseende tre nyare forskarrapporter och ett psykologexamensarbete som explicit avhandlar barn till fängslade föräldrars situation. Texterna refereras var för sig samt intertextuellt. Den avslutande kommentaren kommer att delvis avges med stöd av en genusteoretisk ansats och med en förståelse grundad i praktiska erfarenheter av gruppledararbete med intagna föräldrar och deras barn.

Det är uppenbart att barn till fängslade föräldrar har att utstå djupgående psykosociala svårigheter när deras föräldrar avtjänar ett fängelsestraff. Dock har inga tidigare studier kartlagt hur barn till fängslade föräldrar senare i livet hanterat dessa svårigheter.⁴

Joseph Murray och David P. Farrington har med hjälp av (CSDD) *"Cambridge Study in Delinquent Development"* över tid observerat 411 män och deras föräldrar från London. Där jämförs pojkar som separerats från någon av sina föräldrar som dömts till fängelse med fyra kontrollgrupper: pojkar som inte erfårit någon som helst separation, pojkar som upplevt en separation beroende på dödsfall eller sjukdom, pojkar som separerat på grund av någon annan orsak (vanligtvis instabila sociala förhållanden) och slutligen separationer där någon av föräldern avtjänat ett fängelsestraff innan pojken var född. Individer, föräldraskap och familjerelaterade riskfaktorer undersöktes när pojkarna var 8-11 år. 48 % av de pojkar som under sina 10 första levnadsår separerats på grund av faderns fängelsevistelse kom senare som vuxna eller unga vuxna (14-40 år) att rapporteras som dömda. Endast 14 % av de pojkar som separerat på grund av andra orsaker eller vars föräldrar inte varit alls varit fängslade kom senare att rapporteras som dömda. Sammanfattningsvis framgår att en separation som orsakats av ett fängelsestraff, jämfört med andra separationsorsaker, orsakar inte bara en förhöjd risk för antisociala beteenden utan framstod även som predicerande för att sonen till en fängslad förälder löper större risk än andra att själv bli föremål för en lagföring som leder till fängelse. Denna förhöjda risk gör sig gällande långt upp i vuxen ålder.⁵

Föräldrars fängelsevistelse är inte bara en riskmarkör, utan författarna menar att detta verkar som en helt oberoende faktor. Det vill säga att en fängelsevistelse som sådan är en separation som är skadligare än alla andra separationer och därmed beskrivs som en riskmekanism. Även jämfört med den grupp pojkar som separerats på grund av andra orsaker eller instabila sociala förhållanden visade gruppen pojkar med fängslade föräldrar på fler omfattande antisociala och brottsliga beteende och blir senare i livet dömda till fängelse. Det framstår därmed som tydligt att just en separation orsakad av föräldrarnas fängelsevistelse är svårare att hantera för de pojkar som blir utsatta än alla andra separationer även om dessa separationer orsakats av en socialt utsatt situation. Detta styrks också av förhållandet att pojkar vars föräldrar varit fängslade innan födseln löpte en lägre risk att själva verkställa ett fängelsestraff senare i livet. Detta även om vissa av pojkarna i de olika kontrollgrupperna kunde visa på andra psykosociala problem.⁶

Att föräldrars fängelsevistelse som oberoende riskmarkör, eller riskmekanism för antisociala och brottsliga beteenden samt att det predicerar pojkar att senare i livet själva verkställa ett fängelsestraff antas ha olika orsaker. Författarna uppger att kvalitativa studier visar hur föräldrarnas fängelsestraff *stigmatiserar*, ökar de *ekonomiska* svårigheterna, försämrar *omsorgen*, pojkarna kan komma att *efterlikna* föräldrarnas beteende samt svårigheter med att *förklara* separationen.⁷

Murray och Farrington påpekar att deras undersökning innehåller vissa metodologiska svagheter och mer forskning behövs för att ytterligare klarlägga hur barn till fängslade föräldrar riskerar att bli särskilt utsatta, riskera att själva visa på ett antisocialt och brottsligt beteende samt på risken av att de senare i livet blir föremål för ett fängelsestraff. Det skall också påpekas att Murray och Farringtons undersökning gäller brittiska förhållanden.

¹ *Barn med frihetsberövade föräldrar* Socialstyrelsen & Kriminalvårdsstyrelsen Norrköping 1998.

² Mie Melin *Fångarnas Barn* Rädda Barnen Stockholm 1998.

³ Ulla-Carin Hedin *Fångarnas föräldraskap – en utvärdering av föräldrautbildningar inom kriminalvården* s. 116-118. Kvs Förlaget Norrköping 2000.

⁴ Joseph Murray & David P. Farrington *Parental imprisonment: effects on boys' antisocial behaviour and delinquency through the life-course* i *Journal of Child Psychology and Psychiatry* s. 1269 Volym 46 upplaga 12 Cambridge 2005.

⁵ *Ibid* s. 1269

⁶ *Ibid* s. 1274-1275.

⁷ *Ibid* s. 1276-1277.

Förhållanden som på några väsentliga punkter skiljer sig från vad som gäller svenska förhållanden.

I en likaledes longitudinell svensk/brittisk undersökning där data från Project Metropolitan jämförs med samma åldersgrupper som finns i CSDD från Storbritannien framkommer att föräldrars kriminalitet är en riskfaktor för barns framtida kriminalitet och sociala instabilitet. Dock framgår, olikt det engelska resultatet, att själva fängelsevistelsen inte predestinerar barn till fängslade föräldrar i Sverige till en framtida verkställighet i fängelse.⁸ Författarna menar att upptäckten av detta förhållande är ett rön som kräver en stunds eftertanke. Varför är sambandet föräldrars fängelsevistelse och deras barns framtida delaktighet i kriminalitet och eventuella fängelsedomar så mycket mindre i Sverige än i Storbritannien? En tänkbar orsak är enligt de tre författarna att fängelsestraffen generellt är kortare i Sverige än i England. Cambridge-undersökningen visade på ett samband över pojkars framtida lagöverträdelse och längden på det fängelsestraff föräldern hade att avtjäna.⁹

Författarna pekar på ytterligare skillnader mellan svenska och engelska förhållanden vad gäller fängslade som kan påverka barnens situation. Man konstaterar att betydligt fler intagna i Sverige är placerade i öppna anstalter som dels beskriver en mildare regim i största allmänhet och dels att den intagne föräldern lättare kan hålla brevkontakt och telefonkontakt samt att besöken är smidigare att hantera. Regelbundna permissioner är mer frekventa i Sverige vilket innebär att den intagne kan besöka hemmet och upprätthålla en privat och nära kontakt med sina barn. För England gällde, och gäller i viss mån fortfarande att barn konfronteras med rättssystemet¹⁰ i form av utredningar och rättegångar. Den svenska modellen som går ut på att barn och unga förövare har att ta del av socialtjänstens omsorger anses ha en stark brottspreventiv verkan. De generella välfärdssystemen och den starka betoningen på social jämställdhet som *har* kännetecknat svensk socialpolitik antas också som ett viktigt medel för att skydda utsatta barn. Författarna menar att en minimistandard socialt och ekonomiskt skyddar alla utsatta barn och kanhända särskilt de barn som har en eller båda föräldrarna i fängelse. Den relativt fördomsfria attityd som en mer eller mindre allmän opinion omsluter i Sverige kring brott, brottslingar och straff innebär att stigmatisering med social marginalisering inte blir lika tydlig i Sverige som i England. Det betyder att barn till kriminella föräldrar kan ha ett nätverk av vuxna som erbjuder andra förebilder.¹¹

Författarna påpekar att även denna rapport kan innehålla en del metodologiska svagheter samt att mer forskning är önskvärd. Men rapporten mer än antyder att en kombination av kortare fängelsestraff, milda fängelseregimer som understödjer att barn till intagna kan ha kontakt med sina föräldrar, ett utbyggt välfärdssystem som utesluter en lagföringsprocess för unga lagöverträdare och barn samt en allmänt fördomsfri attityd gentemot kriminella förövare mildrar potentiellt *skadliga* verkningar för barnen då deras föräldrar har att avtjäna ett fängelsestraff. Författarnas slutsatser är förvisso hypotetiska dock framhåller de att *"Givet de bästa tillgängliga bevis, förfaller det som om en förälders fängelsevistelse kan orsaka problem i vissa kontexter men inte andra. Dessa skillnader antyder att socialpolitiska reformer i länder som USA och Storbritannien skulle kunna skydda mot dessa skadliga effekter"*.¹²

⁸ Joseph Murray, Carl-Gunnar Janson & David P. Farrington *Crime in adult offspring of prisoners: a cross-national comparison of two longitudinal samples* s. 133-149 i *Criminal Justice and Behavior*. 34 Cambridge 2007.

⁹ Ibid s. 18.

¹⁰ Att tidigt konfrontera barn eller ung lagöverträdare med ett rättegångsförfarande torde istället för att verka preventivt innebära en slags institutionell kriminalisering av den unge.

¹¹ Ibid s. 19-21.

¹² Joseph Murray & David P. Farrington *Evidence-based programs for children of prisoners* s. 724 i *Criminology and Public Policy* s. 721-736. 2006.

Maria Östling påpekar i sitt psykologexamensarbete att barn till fängslade föräldrar erfar känslor och upplevelser som är mycket blandade. Dels upplever de barn som är vuxna nog att ha utvecklat någon form av rättsmedvetande en ilska riktad mot föräldern för vad denna kan ha gjort för att hamna i fängelse. Yngre barn kan uppleva skuld-känslor och för alla barn gäller att de erfar en stark känsla av osäkerhet då de inte riktigt vet vad som har hänt och vad som egentligen ligger bakom ett gripande och fängelsedom. Många barn upplever också ett stort behov av att veta och uppskattar därför en öppen och korrekt information och kommunikation från föräldrarnas och andra vuxnas sida. Ett frihetsberövande och en fängelsevistelse kan för barnen innebära känslor av både ledsenhet, osäkerhet, ilska och lättnad mer eller mindre samtidigt.¹³

Alla barn i Maria Östlings undersökning har erfarenheter av att besöka en förälder på anstalt eller annan låst institution som har med föräldrarnas dom att göra. Många upplever detta som jobbigt samt att fängelset eller institutionens bemötande kan kännas stigmatiserande och ibland kränkande. Vid besöken kan en del barn uppleva en rädsla av att behöva vistas i en miljö där det finns kriminella personer. Barn ser inte sina föräldrar som kriminella utan mer som en mamma eller pappa. Dock är besök och telefonkontakter av stort värde. Särskilt viktiga är föräldrarnas permissionsbesök i hemmet då denna samvaro känns som den mest normala.¹⁴

Barnen i Östlings undersökning uttrycker ett starkt behov av information och förutsebarhet. Detta gäller vid telefonkontakter, besök, permissioner och inte minst inför frigivningssituationen. Barnen vill rätt och slätt veta när, var, hur och vad som kommer att hända samt varför. Vad som uppfattas som gott med telefonsamtalen är att barnen någorlunda regelbundet kan ta del av och delge föräldern av det vardagliga och nära. Besöken uppfattas som värdefulla men krävande och en del av barnen kan komma att känna sig *skyldiga* inför personalen. Permissionerna upplevs såsom mycket givande för att det upplevs som en normal samvaro. Det trista är naturligtvis den separation som kommer av att föräldern måste återvända till anstalten samt de inte alla gånger har relevant information om när och hur permissionen kommer att infalla nästa gång. Den hemmavarande föräldern eller vårdnadshavaren, tillsammans med syskon och andra nära släktingar är viktiga personer. Som andra viktiga personer framstår vänner och kamrater i en liknande situation som de kan dela sina erfarenheter med.

Vad som framgår tydligt är att Maria Östlings intervjupersoner kraftfullt värjer sig mot alla tendenser till 'tycka synd om' attityder samt att de reagerar starkt och mycket sårat över ett oförstående och fördomsfyllt förhållningssätt hos vuxna. Vissa av de äldre barnen kunde även inse behovet av att de själva och den övriga familjen kunde ha behov av ett professionellt stöd.¹⁵

Med referens till Phillips et al. och deras analyser av *"Great Smoky Mountain study"* där 1,400 barn ingick visas att just en förälders fängelsevistelse, kontrollerad mot dennes drogberoende, mentala hälsa och låga utbildningsnivå, bar med sig en räkna framtida problem för barnen. I Phillips' undersökning blev det tydligt hur själva fängelsevistelsen kom att förknippas med ökade ekonomiska svårigheter, instabilitet i omsorgen av barnen samt i organisationen av det vardagliga livet.¹⁶

¹³ Maria Östling *Unga människors upplevelser av att ha en far eller mor i fängelse* s. 52. Psykologexamensuppsats Stockholms Universitet Psykologiska institutionen 2006.

¹⁴ Ibid s. 53.

¹⁵ Ibid s. 33-34,39-41,56, passim.

¹⁶ Joseph Murray & David P. Farrington *Evidenced-Based Programs for Children of Prisoners* s. 721. Smoky Mountain är ett område i North Carolina där nästan 30 % av befolkningen i undersökningsmaterialet lever under den federala fattigdomsgränsen som är en inkomst på ca. 18.000 \$ per familj om fyra personer (2001). Källa: US Census Bureaus Poverty thresholds. Using CPI (consumer price index).

Hos Phillips et al. tyder vissa resultat på att föräldrautbildningar har en begränsad verkan i att förbättra situationen för barn till fängslade föräldrar. Dock argumenterar Murray och Farrington för föräldrautbildningar då dessa utbildningars potential visats i sig i tidigare undersökningar genomförda inom ramen för olika sociala myndigheters verksamheter i Storbritannien.¹⁷

En rimlig tolkning torde bli att föräldrautbildningar kan ha en bättre verkan där de grundläggande materiella behoven hos barnen är tillgodosedda. Då graden av fattigdom i Great Smoky Mountain-undersökningen framstod som mycket hög kan på goda grunder antas att svårigheter med mat, kläder och husrum överskuggar allt annat. Hos Phillips et al framstår även sambandet föräldrarnas fängelsevistelse och ekonomiska svårigheter som en betydande orsak till barnens svårigheter. I ett samhälle där arbetsdelningen mellan könen är traditionell och ojämsställd är det oftast mannen som har att svara för anskaffning av resurser till familjens uppehälle och kvinnan för omsorgen. När mannen som 'breadwinner' fängslas försämras, mer radikalt än i ett jämställt samhälle, hemmavarande föräldrars möjligheter att tillgodose de materiella basbehoven och därmed även förmågan till omsorg.

I verksamheter som rör barn till fängslade föräldrar menar Murray och Farrington att fokus bör läggas på fyra nyckelområden där barn till fängslade föräldrar är särskilt utsatta. Det *trauma* som själva *separationen* kan bära med sig bearbetas bäst med att barnens vårdnadshavare med professionell hjälp kan ge en uppriktig och tydlig information kring föräldrarnas frånvaro. Stabila rumsliga och känslomässiga förhållanden är viktiga samt att kontinuerliga och barntillvända kontakter med den fängslade föräldern kan upprätthållas. Barn till fängslade föräldrar kan i högre grad än andra barn vara utsatta för ett mer eller mindre *adekvat föräldraskap*. Ett förhållande som kan förstärkas av en föräldrars fängelsevistelse. Här påpekar Murray och Farrington vikten av dels offentliga insatser, dels att de föräldrautbildningar som bedrivs på anstalter verkligen grundas på beprövade och dokumenterade erfarenheter. En svårighet med detta är att det för närvarande inte finns några utvärderingar av sådana program. En redan tidigare *utsatt ekonomisk situation* förvärras alltid av en föräldrars fängelsevistelse. För att andra insatser skall vara verksamma krävs sannolikt att de materiella basbehoven är rimligt tillgodosedda. Författarna menar även att ekonomiska biståndsinsatser för att barnen skall kunna upprätthålla kontakten med den fängslade föräldern är av stor vikt. Slutligen framstår det med stöd av *Cambridgestudien* som om den *stigmatisering* och *stämpling* som drabbar barn till fängslade föräldrar kan komma att påverka dessa senare i livet. Detta är ett problem som av allt att döma är större i Storbritannien än i Sverige. Därför är det av stor vikt att alla tendenser som kan förstärka stigmatisering och stämpling av såväl förövare som deras barn motarbetas. Exempelvis borde offentliga identifikationer av förövare i media, med hänsyn till deras barns framtida möjligheter, vara förbjudna enligt Murray och Farrington. Det är också önskvärt utifrån ett barnperspektiv att rättsväsendet tillsammans med andra myndigheter betonar de positiva insatser som tidigare förövare och dömda kan bidra med i samhället.¹⁸

De områden och insatser Murray och Farrington vill fokusera på rör sig på både ett strukturellt och individuellt plan. Det betyder att de individuella insatser som görs för att lindra de skadliga verkningarna barn till fängslade föräldrar kan komma att erfara måste ha ett ideologiskt och praktiskt stöd av lagstiftare, myndigheter och en allmän opinion för att ha en framtida och brottspreventiv verkan.

Av de tre forskarrapporterna framgår att barn till fängslade föräldrar är en särskilt utsatt grupp samt att dessa har särskilda behov som är förknippade med föräldrarnas situation som fängslad. Med Murray och Farrington och Murray, Janson och Farrington framgår att barn till fängslade föräldrar löper större risk än andra att bli socialt marginaliserade samt ta del av aktiviteter som unga förövare, eller bättre, unga lagöverträdare. Med Murray och Farrington, vars undersökningar enbart rör förhållanden i Storbritannien och USA, framgår även att barn till fängslade föräldrar löper större risk än andra att i vuxen ålder själva bli föremål för en lagföring som leder till att de har att avtjäna ett fängelsestraff. Detta samband är inte lika tydligt i Sverige så som det framgår med Murray, Janson och Farrington.

Hypotetiskt för de tre forskarna fram ett antal olikheter mellan Sverige, Storbritannien och USA som kan ha stor betydelse för huruvida barn till fängslade föräldrar i en framtid själva kan komma att verkställa ett fängelsestraff. Dels har Sverige generellt kortare straff, dels är fängelsestraffet generellt mildare med större möjligheter till besök, telefonkontakt och permissioner. Sverige har fortfarande ett relativt väl utbyggt socialt välfärdssystem som utesluter lagföring av unga lagöverträdare och barn. En allmän opinion besitter fortfarande en relativt fördomsfri attityd till brott, straff och kriminalitet där stigmatiseringen av barnen inte blir så stark. Detta kan även hänga ihop med ett, kring barnen, fungerande nätverk och tillgång till professionellt stöd. Av Maria Östlings undersökning, där barn till fängslade föräldrar själva kommer till tals, framgår att de skillnader mellan svenska och engelska förhållanden som Murray, Janson och Farrington hypotetiskt antar, av barnen själva förs fram som väsentliga för deras välbefinnande och relationen till den fängslade föräldern.

Här går att se hur insatser för barn till fängslade föräldrar verkar på två plan. Dels reaktivt så att insatserna lindrar de skadliga verkningarna av fängslandet som sådant när situationen väl har uppkommit, dels *proaktivt* så att insatserna har en framtida *brottspreventiv* verkan. Det går att dra slutsatsen att kortare straff, milda fängelsestraff med för barnen gynnsamma besöksmöjligheter, permissioner, ett väl utbyggt välfärdssystem, en praktisk och fördomsfri inställning som för sig motverkar stigmatisering samt ett väl fungerande informellt såväl som professionellt nätverk har en brottspreventiv verkan. Därmed även sagt att alla tendenser i en motsatt riktning som kan komma att generellt skärpa villkoren för en fängelsevistelse, rasera de generella välfärdssystemen samt att en allmänt fördomsfull och okunnig publik inställning gör sig gällande, kommer att i termer av brottsprevention bli kontraproduktivt. Därför måste alla tendenser i en sådan riktning kraftfullt motarbetas. Inte minst därför att en mer repressiv inställning i sig innebär ett ökat lidande och större risker för de barn som har sina föräldrar i fängelse.

I ljuset av vad som framkommit måste de insatser som kriminalvården tillsammans med frivilliga organisationer vidtagit för att underlätta barns kontakter med sina fängslade föräldrar bejakas och tas på stort allvar. Hit hör även att professionella såväl som allmänheten, precis som Murray och Farrington påpekar, förmår att ta till vara de erfarenheter som föräldrar med bakomliggande fängelsestraff har. Dessa tjänar som goda exempel och föredömen samt kan bättre än många andra förmedla både kunskap och hopp. Det måste betraktas som en väsentlig del av det brottspreventiva arbetet att kriminalvården som organisation värnar den, eller de, fängelsestraff som är milda samt motarbetar alla tendenser till en mer repressiv kriminalvårdspolitik. Kriminalvården måste i samarbete med socialtjänst och frivilligorganisationer fortsätta att tillskapa och utveckla barns möjligheter att under gynnsamma förhållanden upprätthålla en kontakt med den fängslade föräldern i alla de fall där det kan anses gagna barnen. Ulla-Carin Hedin visade i sin rapport att fängslade föräldrar upplevde en klar förbättring i förmågan att relatera till sina barn efter de genomgångna föräldrautbildningarna.

¹⁷ Ibid s. 729, 730.

¹⁸ Ibid s. 724-725.

Barnombudsmannen framhåller att förhållandena för barn till fängslade föräldrar väsentligen förbättrats under senare år. Dock påpekades att förbättringarna är mycket ojämnt fördelade över kriminalvårdens olika enheter och att mycket återstår att göra. Dels kring de praktiska arrangemangen, dels vad gäller attityd, inställning och kunskaper hos kriminalvårdens chefer och deras medarbetare.¹⁹ Det finns anledning att se positivt på de stora förbättringar som kommit till stånd inom kriminalvårdsorganisationen i samarbetet med frivilliga organisationer som RiksBryggan med sina lokala organisationer och Solrosen.²⁰ Dessa organisationer besitter idag en omfattande praktisk kunskap om barn till fängslade föräldrar. Vad som framgår av Barnombudsmannens rapport är att barnperspektivet inom kriminalvården inte är helt implementerat. I ett reaktivt och inte minst proaktivt perspektiv vore det önskvärt att barnperspektivet ges samma plats och tyngd som säkerhetstänkandet och det sätt varpå detta är organiserat inom kriminalvården.

I aktuell forskning om kriminalitet tar diskussionerna om *riskfaktorer* en allt större plats. Ett förhållande som av allt att döma fört själva forskningen framåt. Goda insatser görs i att definiera de faktorer som nu och senare kan leda till att en individ löper en förhöjd risk att debutera eller återfalla i handlingar som leder till lagföring och fängelsestraff. En uppenbar riskfaktor som sällan beaktas utan mer hanteras som ett taget för givet-förhållande är att just *pojkar* som senare, som unga män eller vuxna, utgör den betydande majoritet som befolkar våra fängelser.²¹ Tillskrivna och förvärvade maskuliniteter av olika slag tycks samverka med sociala och kulturella strukturer i att pojkar som vuxna män agerar ut med kriminalitet.²² Att just pojkar utgör den befolkningsgrupp som kommer att bli kriminella i högre grad än andra beaktas inte i någon större utsträckning inom vare sig kriminalvård eller de frivilligorganisationer som arbetar med barn till framför allt fängslade fäder. Teoretiskt och praktiskt förefaller de insatser som görs vara i det närmaste könsblinda, men för den skull knappast könsneutrala. Att kriminalitet hänger samman med kön framstår som rätt tydligt och att detta samverkar med klass och etnicitet borde inte var särskilt uppseendeväckande och är ett område för forskning som trots detta inte alltid uppmärksammas av vare sig allmänhet, media, politiker eller professionella. Murray, Janson och Farrington antyder något av denna problematik i sin rapport även om ansatsen av förklarliga skäl inte är genomarbetad.

Hur samverkar kön, etnicitet och klass i uppkomsten av kriminella handlingar? Varför blir just pojkar som vuxna i högre grad än flickor kriminella i vuxen ålder? Varför blir inte flickor kriminella i samma utsträckning? Eller på vilket sätt förhåller sig och relaterar flickor till sina fäders, och senare, sina manliga partners kriminalitet, samt hur förhåller sig flickor och unga kvinnor till den kriminalitet som deras mödrar, om än i betydligt mindre omfattning än deras fäder, agerar ut? Vilka bakomliggande värderingar, strukturer och synsätt ryms i de olika maskuliniteter som ageras ut kriminellt och hur bemöts detta? Dessa frågeställningar framstår som lika viktiga som eftersatta för alla som arbetar med barn till fängslade föräldrar, eller för den delen, alla som arbetar med barn på det hela taget.

¹⁹ Barnombudsmannen *Straffa inte barnet! En studie av barnperspektivet inom kriminalvården*, passim. Stockholm 2004. <http://www.bo.se/Files/publikationer>.

²⁰ RiksBryggan med ett antal lokala föreningar som är religiöst och politiskt oberoende och driver en omfattande verksamhet med föräldrautbildningar i samarbete med kriminalvården och barngrupper med olika aktiviteter. Föreningarna drivs av människor med en egen erfarenhet av att vara förälder och intagen samt av professionella med erfarenhet av ha arbetat inom kriminalvård och socialtjänst. Solrosen bedriver på en kristen värdegrund och i Räddningsmissionens regi verksamheter riktade främst mot barn och anhöriga till föräldrar i fängelse.

²¹ Ingrid Lander, Tove Pettersson & Eva Tiby. Red. *Feminiteter, maskuliniteter, och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Passim. Lund 2003.

²² James W. Messerschmidt *Masculinities and Crime. Critique and Reconceptualization of Theory* s. 61, passim. Lanham 1993.

Barnombudsmannen *Straffa inte barnet. En studie av barnperspektivet inom kriminalvården* Stockholm 2004.

Hedin Ulla-Carin Göteborgs universitet institutionen för socialt arbete *Fångarnas föräldraskap – En utvärdering av föräldrautbildningar inom kriminalvården* Kriminalvårdstyrelsen 2000.

Lander Ingrid, Pettersson Tove & Tiby Eva (Red.) *Feminiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Studentlitteratur 2003.

Melin Mie *Fångarnas barn* Rädda Barnen 1998.

Messeschmidt James W. *Masculinities and Crime. Critique and Reconceptualization of Theory*. Rowman & Littlefield Publishers 1993.

Se även av samma författare *Crime as Structured Action. Gender, Race, Class, and Crime in The Making* Sage Publications 1997.

Murray Joseph & Farrington David P. Institute of criminology University of Cambridge *Parental imprisonment: effects on boys' antisocial behaviour and delinquency through the life-course* i *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 46 (12) s.1269-1278. 2005.

Murray Joseph, Janson Carl-Gunnar & Farrington David P. Institute of Criminology, Cambridge, Department of Sociology, Stockholm University. *Crime in adult offspring of prisoners: a cross-national comparison of two longitudinal samples*. 2007.

Somander Lis et al. *Barn med frihetsberövade föräldrar*. Kriminalvården & Socialstyrelsen 1998.

Östling Maria *Unga människors upplevelser av att ha en far eller mor i fängelse*. Psykologexamensuppsats Stockholms universitet Psykologiska institutionen 2006.

Länkar:

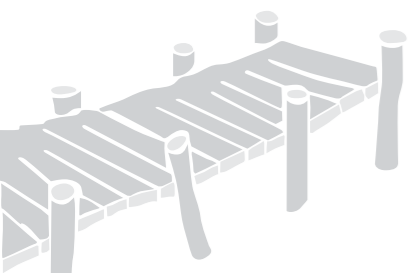
www.kvv.se

www.RiksBryggan.se

www.bo.se

www.raddningsmissionen.se

Google Scholar sökord: parental imprisonment, barn, fängslade föräldrar.

www.RiksBryggan.se